

Stockholm den 11 juni 2018

R-2018/0592

Till Finansdepartementet

Fi2018/00930/RS

Sveriges advokatsamfund har genom remiss den 14 mars 2018 beretts tillfälle att avge yttrande över betänkandet Bidragsbrott och underrättelseskyldighet vid felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen – en utvärdering (SOU 2018:14).

Sammanfattning

Advokatsamfundet har ingen erinran mot flertalet av förslagen i betänkandet. Advokatsamfundet, som även hänvisar till tidigare synpunkter i fråga om lagstiftning avseende bidragsbrott,¹ avstyrker dock förslaget om att även gärningar där en enskild i väsentlig mån är oaktsam ska omfattas av det straffbara området. Advokatsamfundet avstyrker även förslaget att preskriptionstiden för bidragsbrott som är ringa och för vårdslöst bidragsbrott förlängs till fem år.

Synpunkter

Allmänt

Förtroendet för de skatteindrivande och skattespenderande myndigheterna är nödvändigt för att förtroendet för det s.k. samhällskontraktet ska upprätthållas. Intäkter ska drivas in rättvist. Utgifter ska betalas ut rättvist. Fusk är inte acceptabelt i någon del. Åtgärder för att minska riskerna för bidragsbrott och felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen genom förändrade ansvarsregler, måste dock alltid ske utifrån grundläggande straff- och processrättsliga grundprinciper och säkerställa en rättssäker prövning av enskilda som misstänks för brott.

¹ Se Advokatsamfundets remissyttrande den 5 oktober 2006 över betänkandet Bidragsbrott (SOU 2006:48).

Utvidgat straffansvar vid oaktsamhet

Både skattelagstiftningen och bidrags- och stödlagstiftningen bygger på relativt komplicerade regelverk. För att underlätta för den enskilde har det utformats ansökningshandlingar och blanketter för ett flertal olika syften. Förutom att de nu aktuella myndigheterna i mer eller mindre mån har bidragit till regelverkens tillkomst och ändringar genom åren, har de själva utformat de handlingar som innehåller information avseende de uppgifter som myndigheterna vill ha in som beslutsunderlag. Därtill har de själva utformat den information som anses nödvändig för att underlätta förståelsen av olika ansökningshandlingar och blanketter. Det är således myndigheterna som besitter all samlad kompetens beträffande de frågor som rör den enskildes rätt eller inte rätt till bidrag eller stöd. Styrkeförhållandena mellan enskild och myndighet i fråga om möjligheten att argumentera för eller emot rätten till bidrag eller andra utbetalningar från välfärdssystemet är därmed också ojämna. I bidrags- och stödfallen befinner sig den enskilde ofta i en utsatt livssituation på grund av sjukdom, funktionsnedsättning, ekonomiska problem, etc. Information som tillhandahålls kan kräva stora ansträngningar att ta till sig. Att korrekt fylla i ansökningshandlingar och blanketter kan för många vara svårt under sådana förhållanden. Många sparar inte heller sådana handlingar som behövs för att göra ansökningar korrekt enligt standardiserade blanketter.

Omständigheter som kan leda till felaktiga bidrags- eller stödutbetalningar är i huvudsak två; dels kan felaktiga uppgifter lämnas vid ansökan, dels kan uppgifter relevanta för ansökan utelämnas. De fall där den enskilde kan styrkas ha agerat uppsåtligt lämnas här därhän. Som framgår av utredningen finns det möjlighet att i dag utkräva straffansvar på grund av grov oaktsamhet i det förra fallet, men att det är mer begränsat i det senare fallet.

Enligt utredningen skulle det leda alltför långt att kriminalisera alla gärningar som begås av oaktsamhet. För att fler ska kunna dömas för bidragsbrott föreslår utredningen införandet att ett mindre strängt krav på oaktsamhet innebärande att den som *i väsentlig mån är oaktsam* ska kunna dömas. Utredningen har för detta syfte tagit intryck av utformningen av brottet vårdslöshet i trafik enligt lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott. Advokatsamfundet vill här dock understryka att det i förarbetena till denna lagstiftning dock resoneras kring det subjektiva rekvisitet i form av vad som är att betrakta som ett medvetet risktagande, till skillnad från en medveten oaktsamhet. Liknande resonemang kring begreppet omedveten oaktsamhet förs också i 2014 års sexualbrottskommittés betänkande.² För bedömningen av huruvida oaktsamhet i väsentlig mån kan anses vara för handen anses i det nu aktuella betänkandet att domstol vid prövning av om sådan oaktsamhet föreligger ska kunna fastställa att den enskilde har underlåtit att ta del av information som har betydelse för prövningen av ansökan samt inte undersöker sådant som är oklart eller som personen inte förstår. Som det får förstås så ska en enskild inte anses ha varit i oaktsam i väsentlig mån om denne kan styrka att information har lästs och kontrollerats samt kontakter beträffande oklarheter har tagits med bistånds- eller stödgivande myndighet. Det tycks röra sig om samma typ av

² Betänkandet Ett starkare skydd för den sexuella integriteten (SOU 2016:60).

oaktsamhetsresonemang som ställdes på den bilist som friats för vårdslöshet i trafik, då denne vidtagit åtgärder för att minimera risken för trafikolycka (NJA 2007 s. 3).

Frågan är dock om det går att jämföra oaktsamhetskravet i trafikbrottslagen och sexualbrottslagstiftningen med de förhållanden som kan ligga till grund för bidragsbrott. Enligt Advokatsamfundet står det dock klart att det genom det föreliggande förslaget i denna del läggs ett ansvar på den bidragsbrottsmisstänkte att i processen föra bevisning om sin oskuld. En sådan bevisbörda på den misstänkte är självfallet inte i förenlighet med grundläggande processuella och rättsstatliga grundprinciper.

Att på detta sätt införa en ny form av kriminalisering genom att ändra (sänka) de subjektiva förutsättningarna för brottslig gärning just i fråga om brottslighet som riktar sig mot myndigheter och staten, förefaller märkligt och i vart fall måste en särbehandling av myndigheter i förhållande till privaträttsliga subjekt förutsätta betydligt grundligare överväganden än vad som gjorts i betänkandet i denna del.

Redan mot denna bakgrund kan Advokatsamfundet inte ställa sig bakom förslaget i denna del. Kravet på grov oaktsamhet bör således kvarstå.

Förslag till förlängd preskriptionstid

Enligt utredningen behövs en ändring av preskriptionstiden avseende ringa bidragsbrott och vårdslöst bidragsbrott. Vid en jämförelse mellan skattebrottslagen och bidragsbrottslagen kan konstateras att skattebrottslagen rör såväl företag som privatpersoner. Bidragsbrottslagen rör enbart privatpersoner.

Komplexiteten i att utreda skattebrott och bidragsbrott skiljer sig åt avsevärt. Någon exemplifiering görs inte här, så det får antas vara känt för de som arbetat med eller har haft kontakt med Skatteverket och EBM i dylika ärenden. Av den information som framkommer i den nu aktuella utredningen om bidragsbrott, kan det inte uteslutas att den bidragsutbetalande myndighetens och polisens bristande resurser är en bakomliggande orsak till att dessa brott inte kan utredas inom den tid som är rimlig. Detta utgör dock inte en tillräcklig grund för att förlänga en preskriptionstid för brott av aktuellt slag. Den föreslagna preskriptionstiden är dessutom alltför lång vid beaktande av den ringa brottslighet som avses. Förslaget avstyrks därför även i denna del.

Övrigt

Advokatsamfundet har i övrigt inga invändningar mot förslagen i betänkandet.

SVERIGES ADVOKATSAMFUND

Anne Ramberg